

Transformace ústavní péče pro osoby s vysokou mírou podpory

SMYSL A PŘÍNOS

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje v rámci individuálního projektu Rozvoj systému sociálních služeb (reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003739, hrazený s prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a státního rozpočtu ČR) doporučený postup k transformaci ústavních služeb pro osoby s vysokou mírou podpory. Cílem doporučeného postupu bude motivovat zřizovatele a poskytovatele, kteří poskytují ústavní služby osobám s vysokou mírou podpory, aby se vydali na cestu změny. Připravovaný doporučený postup poskytovatelům nabídne souhrn zkušeností, které byly – již transformovanými službami – získány, a zaměří pozornost na další způsoby, kterými poskytovatelé mohou pomoci, aby lidé s vysokou mírou podpory odcházeli z ústavní péče žít běžným způsobem v přirozené komunitě spoluobčanů.

Jako příprava na tvorbu doporučeného postupu byli požádáni o spolupráci poskytovatelé sociálních služeb, kteří v minulých letech prošli procesem transformace a poskytují podporu osobám s vysokou mírou podpory. Se zástupci jedenácti poskytovatelů, kteří se sdílením, analýzou a zveřejněním svých zkušeností souhlasili, byl v 6-8/2021 veden rozsáhlejší řízený rozhovor o jejich zkušenostech a dobré praxi – z procesu transformace a současného fungování transformované sociální služby pro osoby s vysokou mírou podpory. Dotazovaní poskytovatelé mají zkušenost především s poskytováním služeb pro osoby s mentálním postižením, dále pak s poskytováním služeb pro osoby s tělesným postižením, poruchami chování, duševním onemocněním či kombinovaným postižením.

Sdělení poskytovatelů přinesla důležité a zajímavé zkušenosti a podněty, které budou v doporučeném postupu zúročeny. Především ale již nyní chceme sdílet, co poskytovatelé – respondenti vyjadřovali k jedné z nejdůležitějších otázek, se kterou se v průběhu transformace setkávali, která jim byla často veřejností, politiky i zaměstnanci kladena a na kterou i sami potřebovali znát odpověď: „*Jaký smysl a význam má transformace pro osoby s vysokou mírou podpory?*“

Získané zkušenosti a stanoviska poskytovatelů můžeme rozdělit do několika oblastí – význam pro samotné klienty, význam pro zaměstnance, pro organizaci a pro společnost.

PRO KLIENTY

Zcela nejvíce podnětů a stanovisek se vztahovalo k tomu, jaký význam má transformace pro samotné osoby s vysokou mírou podpory. K tomuto tématu bylo shromážděno 45 stanovisek, žádné nebylo negativní nebo zpochybňující význam transformace pro osoby s vysokou mírou podpory.

Poskytovatelé uváděli, že život v transformované službě přináší klientům s vysokou mírou podpory významné příležitosti k naplnění jejich psychických potřeb. Pře-

formovaných domácnostech se mohou více a častěji rozhodovat, žít podle svých představ. Nacházejí zde svůj skutečný domov.

Neméně pozitivní odpovědi dále dokladovaly, jak transformovaná služba vytváří podmínky a příležitosti pro sociální rozvoj člověka. Respondenti v odpovědích popisovali velký nárůst sociálních kontaktů, který vychází především z přirozeného a četného pohybu člověka ve vnějším prostředí a vlastního podílu na obstarávání běžných záležitostí, jako jsou nákupy a služby. Samozřejmě se stávají přirozené a přátelské sousedské vztahy, sousedské kontakty a rituály či individuální účast na kulturních společenských akcích v obci. Zásadní výzvu přináší život v domácnosti transformované služby pro udržování a rozvíjení blízkých osobních vztahů člověka.

devším přináší větší míru bezpečí. Pocit bezpečí je pak zásadní podmínkou k aktivitě a rozvoji člověka. V domácnosti transformované služby se lidé také mohou více těšit z individuálnějších kontaktů s pracovníky sociální služby. Pracovník poskytuje v domácnosti podporu významně menšímu počtu klientů než v ústavním prostředí, a má tedy na klienta více času, je mu lidsky blíže. K individuálnosti přispívá i menší počet zaměstnanců sociální služby, kteří do domácnosti a za klientem vstupují. Poskytovatelé poukazovali na zkušenost, že lidé v trans-

Poskytovatelé popisovali, jak k vytváření a prohlubování společenských a osobních vztahů napomáhá možnost klienta pozvat si někoho „domů“. Rovněž uváděli, že se významně zvýšily návštěvy rodinných příslušníků za klienty. Rodinám se do domácností, kde osoba nyní žije, jezdí lépe, než se jim jezdilo do ústavu. Jeden z poskytovatelů popsal silný lidský příběh zásadního dopadu přirozených podmínek i na životní roli a existenciální aspekty života tématu člověka: *Žena s mentálním postižením jezdila vždy na Vánoce ke své matce. Matka ale*

zestárla a už nemohla vytvářet podmínky, aby její dcera na Vánoce za ní přijela. Díky tomu, že žena bydlela v transformované domácnosti, přijela matka za ní do její domácnosti a opět prožily Vánoce společně.

Samostatnou kapitolu pak mohou tvořit zkušenosti poskytovatelů, jak žít v transformované službě – domácnosti rozvíjí kompetence klientů. Lidé se přirozeně i cíleně (sjednanými nácviky) zapojují do péče o domácnost, pořizování a přípravy stravy, úklidu, péče o prádlo, péče o zahradu a dům. Respondenti popisovali u klientů rozvoj jejich dovedností – rozhodovat se, znát a hájit svá práva, komunikovat. Pozorovali přirozené a zdravé zvyšování sebedůvěry člověka. Ve dvou případech poskytovatelé sdíleli zkušenosti, jak klient, o kterém se domnívali, že příliš nekomunikuje, rozvinul své možnosti teprve v podmínkách transformované služby. V jednom případě šlo o člověka s autismem, který si komunikační systém začal vytvářet teprve, až mu transformovaná domácnost vytvořila potřebné bezpečí. Ve druhém případě o ženu s mentálním postižením, u které se ukázalo, že vlastně nerozumí česky. Když ale pracovníci začali používat slova jejího mateřského jazyka, začala slovně reagovat.

Někteří poskytovatelé se vyjádřili, že transformovaná služba jim umožňuje posunout klienta „až na hranici možností“. Z výpovědí respondentů nejednou zaznělo, že teprve po přestěhování do domácnosti se u klienta objevily dovednosti a kompeten-

vaření (vnímání vůně, atmosféry, zvuků, ochutnávání, zvuky, popisování činnosti a dějů pracovníkem ...).

Někteří poskytovatelé si pokládali otázku, zda je vhodné a smysluplné, aby byly transformovány služby pro osoby s mentálním postižením, které jsou starší například 70 let. Jejich zkušenosti jsou v tomto směru jednoznačné a hovoří ve prospěch tohoto kroku.

Proč tedy transformace ústavních služeb pro osoby s vysokou mírou podpory? Protože jim přináší normální a běžný život. Důvěru v tento záměr prokazovala řada poskytovatelů tím, že svou službu transformovali nejprve právě pro osoby s vysokou mírou podpory. Zcela jednoznačně to v rozhovoru vyjádřila Mgr. Silvie Tomšíková, MBA, ředitelka Domova Kamelie Křižanov p.o., když řekla: „Myslím si, že transformace má největší význam právě pro lidi s vysokou mírou podpory.“

PRO ZAMĚSTNANCE

Poskytovatelé rovněž popisovali, co přináší transformace zaměstnanců, sociální služby. V odpovědích se často objevovalo, že transformace významně posiluje pocit osobního naplnění a vědomí smysluplnosti práce. Pracovníci jsou na svou práci, kterou vykonávají v transformovaných domácnostech, více hrdí. Transformace podle zkušeností poskytovatelů přináší i rozvoj kompetencí zaměstnanců. Respondenti šetření uváděli, že práce zaměstnanců je více tvůrčí a samostatná, opírá se o větší svo-

i některé zcela praktické výhody transformace: zaměstnanci mohou mít pracoviště blíže svému bydlišti. Přináší to větší znalost prostředí, jeho podmínek, znalosti místních možností a příležitostí, což se pozitivně odráží v plánování činností s klienty.

PRO ORGANIZACI

Poskytovatelé se zamýšleli, co přináší transformace samotné organizaci. V odpovědích uváděli, že transformace pomohla v oblasti motivace zaměstnanců. Poskytovatel transformované může svým zaměstnancům nabízet smysluplnou a motivující vizi organizace, která samotná se u místní veřejnosti těší dobré pověsti a úctě. Transformace ale podle zkušeností poskytovatelů přináší i řadu výzev v oblasti řízení organizace a pracovních týmů. Nejčastěji jde o decentralizaci řízení a subsidiaritu. Poskytovatelé poukazovali, že zavedli a rozvinuli online interní komunikační a řídicí systémy, které přinášejí důležité časové úspory. Poukazovali na rozvíjení partnerského chování a spolupráce uvnitř týmu i celé organizace.

PRO KOMUNITU A SPOLEČNOST

V neposlední řadě je život lidí s postižením v komunitě výzvou pro samotnou komunitu. Co tedy transformace přináší celé společnosti? Respondenti v rozhovoru poukazovali na postupné snižování strachu z jinakosti, odbourávání předsudků a učení se akceptovat skutečnost, že část populace se potýká se zdravotním postižením. Život lidí s postižením v komunitě přináší veřejnosti důležitou informaci, která má potenciál zvyšovat pocity bezpečí každého občana. Občan může pozorovat, jak kulturní a kvalitní podmínky pro život dokáže společnost lidem s postižením vytvořit. Pocity bezpečí občana se zvyšuje tím, když si uvědomí, že také o něj, jeho blízké nebo přátele může být takto kvalitně v případě potřeby postaráno.

A ještě je tu jeden zásadní aspekt. Lidé s postižením nám svou přítomností připomínají naši křehkost a zranitelnost. Myšlenky na tyto skutečnosti nebývají právě příjemné a lidé je zpravidla aktivně nevyhledávají. Ale dokážou nás zastavovat a nabízejí příležitost k důležitým osobním ohlednutím. V případě potřeby ukážou i na potřebu nějaké změny. Na cestě k plnosti, celistvosti a spokojenosti našeho bytí.

Celkově pak práce v transformovaných službách zvyšuje zaměstnancům jejich sebedůvěru. Důležité změny nastaly i v oblasti pracovních podmínek.

ce, o kterých – v ústavním prostředí – neměli žádné tušení. Poskytovatelé popisovali, jak kompetence a možnosti jednotlivých klientů začali objevovat teprve v okamžiku, kdy jim podmínky umožnily věnovat jim potřebnou pozornost. Ale nejdě čekat jen velké pokroky. Výpovědi poskytovatelů potvrzovaly přínosnost a význam aktivizace prostřednictvím přítomnosti klienta na přirozených činnostech v domácnosti – nejčastěji vaření. Poskytovatelé popisovali blahodárnost i pasivního kontaktu a rozvíjení smyslového poznávání člověka prostřednictvím „pouhé“ přítomnosti při

bodou i odpovědnost každého člena týmu. Zaměstnanci snadněji a úspěšněji pracují s rizikem. Celkově pak práce v transformovaných službách zvyšuje zaměstnancům jejich sebedůvěru. Důležité změny nastaly i v oblasti pracovních podmínek. Respondenti identifikovali, že práce je méně stresová a stereotypní, zaměstnanci si sami mohou více a přirozeně řídit, kdy se co bude dělat. Pracovní podmínky mají významně kulturnější a příjemnější. Činnost v transformovaných službách snižuje u zaměstnanců riziko vyhoření a vybízí k osobnímu a profesnímu rozvoji. Respondenti uváděli

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Rozvoj
Systému
Sociálních
Služeb